

เกณฑ์การตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาอุปนิษัท :

วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

GOODNESS JUDGMENT IN THERAVADA BUDDHISM AND UPANISHAD PHILOSOPHY: A COMPARATIVE ANALYSIS

พระมหาโกมล กมล*

พระเทพสุวรรณเมธี**

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีความประสงค์ที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดเรื่องความดี และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความดีในเชิงเปรียบเทียบระหว่างพุทธปรัชญาและปรัชญาอุปนิษัท เนื่องจากแนวคิดทั้งสองนี้มีทั้งลักษณะเหมือนกันและแตกต่างกัน โดยใช้เกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมในการตัดสินความดี โดยมีสมมติฐานที่ว่าเมื่อแนวคิดเชิงอภิปรัชญาแตกต่างกัน ประเด็นญาณวิทยาและคุณวิทยาต้องแตกต่างกันด้วย คือพุทธปรัชญาตั้งอยู่บนพื้นฐานของอนัตตา ส่วนปรัชญาอุปนิษัทตั้งอยู่บนพื้นฐานของอัตมันวาท ผู้เขียนบทความวิชาการนี้จึงมีความประสงค์จะเปรียบเทียบกันโดยมีสมมติฐานที่ตั้งไว้คือเมื่อแนวคิดเชิงอภิปรัชญามีฐานแตกต่างกันย่อมทำให้ฐานะของความเข้าใจเชิงญาณวิทยาและคุณวิทยาแตกต่างกันด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ให้เห็นความเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างชัดเจนซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจและไม่เกิดความสับสนระหว่างแนวปรัชญาพุทธเถรวาทที่เน้นเรื่องหลักอนัตตากับปรัชญาอุปนิษัทสายเทวนิยมซึ่งเน้นเรื่องอัตตา

คำสำคัญ: ความดี, พุทธปรัชญาเถรวาท, วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

ABSTRACT

This article aims to analyze the concept of goodness and its contents with comparison between Buddhist philosophy and Upanishadic philosophy because both are similar and different. The proposed criteria focus on the goodness judgment by comparing on 2 issues; 1) Main criteria and 2) Associated criteria. My assumption in this case is that if metaphysical standpoint of view of them is different, then epistemology and axiology must be different. Buddhist philosophy is

*มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาสีศึกษาพุทธโฆส

**มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาสีศึกษาพุทธโฆส

based on non-self while Upanishad philosophy is based on a Self which are very distinctive on ontological base, so this academic paper presents a compared analysis with the hypothesis that when metaphysical concepts with different base will generate the different epistemology and axiology too. This analyzing the similarities and differences will help clear comprehension and eliminate confusion between Theravada Buddhist philosophy which focuses on Anattā and Upanishad philosophy as atheism focusing on the Ātman.

Keywords: Goodness, Theravada Buddhism, Comparative analysis

บทนำ

ประเด็นปัญหาสำคัญด้านปรัชญาซึ่งเป็นที่ถกเถียงกันระหว่างสำนักปรัชญาต่างๆ ในทางจริยศาสตร์ ก็คือ เราควรใช้เกณฑ์อะไรในการตัดสินว่าการกระทำใดเป็นการกระทำที่ดีหรือชั่ว การกระทำอย่างไรจึงเป็นการกระทำที่ถูกต้อง และการกระทำอย่างไร จึงเป็นการกระทำที่ผิด ซึ่งก็ได้มีนักปรัชญาในหลายสำนักเสนอความคิดเห็นและหลักเกณฑ์ต่างๆ มาใช้ในการตัดสิน สำหรับพุทธปรัชญาเอง ก็ได้มีการเสนอหลักเกณฑ์ในการตัดสินไว้ ซึ่งมีอยู่สองเกณฑ์คือ เกณฑ์หลักที่ใช้ในการตัดสินและเกณฑ์ร่วมที่จะนำมาพิจารณาเสริม ซึ่งในส่วนนี้พุทธปรัชญาค่อนข้างมีความชัดเจนว่ามีแนวทางตัดสินอย่างไร

สำหรับปรัชญาอุปนิษัทที่เจริญควบคู่มากับพุทธปรัชญาและมีถิ่นกำเนิดเดียวกัน จนบางครั้งก็มีผู้สับสนเกี่ยวกับคำสอนของทั้งสองศาสนาว่ามีรากฐานมาจากที่เดียวกันหรือไม่ เรากลับพบคำสอนทางด้านจริยศาสตร์ค่อนข้างน้อย แม้อุปนิษัทจะมีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีระยะเวลาการเกิดที่ไม่พร้อมกัน ทว่าจุดสนใจของอุปนิษัทก็มีไม่กี่ปัญหา เช่น เรื่องพรหมัน อัตมัน มายา อภิปรัชญา การสร้างโลก (โมกษะ สุนทร ฌ รังสี, 2545 : 29) ซึ่งเป็นปัญหาทางอภิปรัชญา การที่จุดสนใจของของอุปนิษัทไปอยู่ที่ปัญหาเหล่านี้อาจจะเนื่องมาจากอุปนิษัท คือ นอกจากจะเป็นส่วนที่ประมวลเอาแนวคิดทางปรัชญาของพระเวทมาไว้รวมกันทั้งหมด ยังเป็นปรัชญาที่การเจริญอยู่ในช่วงยุคใกล้เคียงกับพุทธปรัชญา ซึ่งแม้จะไม่เน้นไปทางอภิปรัชญา แต่ก็มีอธิบายในส่วนนี้ไว้และแสดงถึงความแตกต่างระหว่างอภิปรัชญาของพุทธกับอภิปรัชญาของพราหมณ์ในยุคนั้น จนทำให้ฐานะของพราหมณ์สั่นสะเทือน ทำให้ต้องมีการพัฒนาคำสอนเพื่อให้สามารถอธิบายแก่ศาสนิกชนเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้กับคัมภีร์พระเวทอีกครั้ง จนมีพัฒนาการกลายเป็นคัมภีร์อุปนิษัทขึ้นมา แต่การที่ประชาชนในช่วงยุคนั้นมีการบงบวระกันอย่างชัดเจนเคร่งครัด อีกทั้งมีการปฏิบัติตามจารีตของพราหมณ์อยู่แล้ว เนื่องจากศาสนาพราหมณ์มีอิทธิพลต่อสังคมอินเดียมานานจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ทำให้คำสอนด้านจริยศาสตร์ไม่ปรากฏชัดในอุปนิษัท และอุปนิษัทก็ดูเหมือนจะมีพัฒนาการคำสอนต่างๆ มาเพื่ออธิบายให้สามารถคลี่คลายปัญหาทางอภิปรัชญาที่พุทธปรัชญาโจมตีหรือหรือสร้างคำสอนที่ตนไม่มี แต่ทางพุทธปรัชญามีเพื่อสร้างความ

นำเชื่อถือแก่ศาสนิกก่อนที่จะนำความน่าเชื่อถือในทางอภิปรัชญาเหล่านั้นมาสนับสนุนประเด็นทางจริยศาสตร์ที่ทางพุทธปรัชญาคัดค้านอีกครั้ง

ทว่าอย่างไรก็ดีแม้อุปนิษทจะไม่ได้เน้นไปทางด้านจริยศาสตร์ แต่อุปนิษทก็มีความสำคัญในฐานะที่เป็นรากฐานและคำสอนต่างๆ ของฮินดูและคำสอนของทั้ง 6 สำนัก อีกทั้งดูเหมือนอุปนิษทเองก็ใช่อภิปรัชญาสร้างหลักปฏิบัติทางจริยศาสตร์ขึ้น ดังนั้นบทความฉบับนี้ผู้เขียนจึงจะใช้เกณฑ์ตัดสินความดีของอุปนิษทจากคำอธิบายทางอภิปรัชญา เช่นเดียวกับทางพุทธปรัชญาที่จะใช้เกณฑ์ตัดสินจากอภิปรัชญา คือ นิพพาน เช่นกัน แต่ในที่นี้จะขอเสริมเกณฑ์ร่วมที่ทางพุทธปรัชญานำมาพิจารณาร่วมในการตัดสินการกระทำต่างๆ ด้วย

การที่อุปนิษทมีคำสอนที่คล้ายคลึงกับพุทธปรัชญาหลายประการโดยเฉพาะมีการอธิบายและสร้างคำบางคำที่มีความหมายใกล้เคียงกันขึ้นมา จนทำให้เกิดปัญหาในการแยกแยะจุดยืนของทั้งสองศาสนา เกณฑ์ตัดสินความดีอาจจะเป็นจุดยืนหนึ่งที่แสดงความแตกต่างหรือความใกล้เคียงของทั้งสองศาสนาก็ได้ เพื่อหาความจริงที่ดังกล่าว และสามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการตัดสินการกระทำต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะการกระทำของตนเอง ว่าเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดีหรือไม่ ซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ต่อไป อีกทั้งส่วนใดที่ไม่ดี เราก็สามารถนำมาเปรียบเทียบ ปรับเปลี่ยนและเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนคติความเชื่อ และอุปนิสัยของเราได้ และจะเป็นการสร้างความเข้าใจปรัชญาของสำนักอื่นๆ เพื่อที่จะได้เข้าใจระบบความคิดความเชื่อของคนที่น่าเชื่อถือศาสนาตลอดจนอยู่ในสังคมที่มีค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมต่างกันได้อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์รวมทั้งระบบปรัชญาต่างๆ ของอินเดียอีกด้วย ซึ่งการที่จะศึกษาว่าเกณฑ์ตัดสินความดีของทั้งปรัชญาทั้งสองสำนักมีว่าอย่างไร ก็ควรจะศึกษานิยามของความดีก่อน ดังนี้

นิยามของเกณฑ์ตัดสินความดี

นักปรัชญาทั่วไป เช่น จี.อี. มัวร์ ได้ให้คำอธิบายไว้ว่า ความดี คือ คุณสมบัติที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เราเข้าใจได้ (ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, จริยศาสตร์, มปป : 9)

พระพรหมคุณาภรณ์ (2546 : 112) ได้ให้ความหมายของความดี ว่าเป็น กุศล ความสุข ความเป็นความประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ กุศลธรรม หรือบุญ นั่นเอง

ดังนั้นเกณฑ์ตัดสินความดีจึงหมายถึง หลักที่ใช้ในการตัดสินว่า การกระทำใดที่เกิดจากจิตฝ่ายกุศลและแสดงออกมาทางกาย และวาจาย่อมเป็นความดีทุกอย่างซึ่งจะส่งผลให้เกิดกุศลวิบาก หรือความสุข นั่นเอง ซึ่งหลักเกณฑ์ในการตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาของอุปนิษท ต่างก็ได้เสนอแนวคิดของตนไว้ ดังต่อไปนี้

เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาท

ตามทัศนะของพุทธปรัชญา ตั้งอยู่บนแนวคิดเชิงอเทวนิยม เน้นญาณวิทยา และใช้วิธีการแบบสังเกตปรากฏการณ์ การกระทำทุกอย่างที่เรียกว่า “ดี” คือการกระทำที่เกิดจากกุศลมูล คือ ความไม่โลภ (not-greed) ความไม่โกรธ (not-hatred) ความไม่หลง (not-illusion) หรือการ

กระทำที่นำไปสู่การทำลายกิเลส ซึ่งทำให้เกิดความบริสุทธิ์ สงบ และทำให้เกิดความสุขด้วย แต่ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความสุขที่เกิดจากการควบคุมและการดับกระหายความสุข ส่วนการกระทำที่ชั่วคือ การกระทำที่เกิดจากความโลภ ความโกรธ ความหลง อันเป็นอกุศลมูล หรือเป็นการกระทำที่นำไปสู่การพอกพูนกิเลส ทำให้จิตใจเร่าร้อน กระวนกระวาย ไม่บริสุทธิ์ และเป็นบ่อเกิดของความทุกข์

ในพุทธปรัชญาใช้คำว่ากุศล แทนคำว่าดี และคำว่า อกุศล แทนคำว่าชั่ว ในเรื่องการกระทำ คำว่ากุศลหมายถึง ดีงาม หรือมีสุขภาพดี ส่วนอกุศลจะมีความหมายตรงกันข้าม การกระทำที่ดีจึงอาจหมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดสุขภาพที่ดีทั้งทางกายและทางใจ ส่วนการกระทำที่ชั่ว คือสิ่งที่พาไปสู่สุขภาพที่ไม่ดีทั้งทางกายและทางใจ (วัชรระ งามจิตรเจริญ : 4)

การกระทำนั้น พุทธปรัชญา กล่าวว่ามีทั้งการกระทำที่ดี (กุศล) การกระทำที่ชั่ว (อกุศล) ทั้งดีและชั่ว เป็นกรรมผสม (โวภินณะ) และเป็นกลาง คือไม่ดีและไม่ชั่ว (อัพยาगत) (พระประมวล อุตตราสโย, 2544 : 117) ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการวินิจฉัยตัดสินความดีในพุทธปรัชญานั้นจึงมีอยู่หลายหลัก เนื่องจากการกระทำของคนเราที่มีความซับซ้อน ซึ่งองค์ประกอบที่ใช้เป็นหลักในการพิจารณาตัดสินความดีในพุทธปรัชญามีดังนี้

1. เกณฑ์หลัก (Main criteria) พุทธปรัชญามองการกระทำที่องค์ประกอบของการกระทำนั้นเป็นสำคัญ ดังนั้นเกณฑ์หลักที่ใช้ในการพิจารณาจึงพิจารณาที่จิตใจอันเป็นต้นเหตุแห่งการกระทำ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ

1.1 เจตนา (Volition) มูลเหตุหรือแรงกระตุ้น

เจตนา คือ ความตั้งใจ หรือจงใจนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการกระทำต่างๆ ในมุมมองของพุทธปรัชญา เนื่องจากถ้ามีเจตนาหรือจงใจในการกระทำนั้น การกระทำนั้นก็ย่อมมีผลต่อจิตใจและบุคลิกภาพ ก่อให้เกิดการสั่งสมเป็นอุปนิสัย ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตและพฤติกรรมของบุคคลผู้กระทำ ขณะที่การกระทำโดยไม่เจตนาจะไม่มีผลเช่นนั้น ดังนั้นการตัดสินว่าการกระทำที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ดี จึงต้องพิจารณาที่เจตนาเป็นอันดับแรก โดยดูว่าการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นมีเจตนาหรือไม่ หากมีเจตนาในการกระทำ ก็ต้องมีการพิจารณาต่อไปว่าเจตนาที่เกิดขึ้นนั้น เป็นเจตนาดีหรือเจตนาร้าย หากเป็นเจตนาที่ดี การกระทำนั้นก็ย่อมเป็นการกระทำที่ดีด้วย

ส่วนมูลเหตุหรือแรงกระตุ้นผลักดันให้มนุษย์เกิดเจตนาที่ดีหรือไม่ดี นั้นมีอยู่สองกลุ่ม นั่นคือ กุศลมูล 3 ได้แก่ ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นแรงผลักดันฝ่ายดี ซึ่งการกระทำที่เกิดขึ้นจากแรงผลักดันนี้ย่อมเป็นการกระทำที่ดีไปด้วย ในทางตรงกันข้าม การกระทำที่เกิดจากอกุศลมูล 3 คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง ซึ่งเป็นแรงผลักดันหรือแรงกระตุ้นจากฝ่ายที่ไม่ดี ย่อมส่งผลให้การกระทำที่เกิดจากแรงกระตุ้นแบบนี้เป็นการกระทำที่ไม่ดีไปด้วย

การที่พุทธปรัชญาเรียกการกระทำที่เกิดจากกุศลมูลว่า ความดี (Goodness) และเรียกการกระทำที่เกิดจากอกุศลมูลว่าไม่ดีหรือชั่วนั้น ในอรรถกถาได้อธิบายว่า ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง ได้ชื่อว่าเป็นกุศลมูลเพราะตัวเจตสิกเหล่านี้แต่ละตัว เป็นความดีอยู่แล้ว เมื่อเจตสิกเหล่านี้ผลักดันให้เกิดการกระทำ การกระทำเหล่านี้จึงเป็นการกระทำที่ดีไปด้วย ขณะที่อกุศลมูลก็มี

คำอธิบายไว้เช่นเดียวกัน กล่าวคือพุทธปรัชญาถือว่า ความไม่โลภ ความไม่โกรธ ความไม่หลง เป็นความดีในตัวเอง ค่าความดีในเจตสิกเหล่านี้มีอยู่ในเชิงปริวิสัย (Objective goodness) เจตสิกทั้งสามตัวนี้ ได้ชื่อว่าเป็นกุศลมูลเพราะเป็นความดีและเป็นรากเหง้าของการกระทำและสภาวะธรรมที่ดี ดังนั้นการกระทำใดๆ ที่เกิดจากการผลักดันของเจตสิกเหล่านี้จึงเป็นการกระทำที่ดีนั่นเอง (สมภาร พรหมทา, 2535 : 50 -51)

กล่าวโดยสรุปคือ พุทธปรัชญาถือว่ากุศลมูลและอกุศลมูลเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำว่า การกระทำที่เกิดขึ้นนั้นดีหรือไม่ดี ซึ่งการใช้เกณฑ์ตัดสินเช่นนี้ก็เท่ากับ ใช้นิพพานเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ เพราะนิพพานคือภาวะที่ไม่มีความโลภ ความโกรธ และความหลง การกระทำที่มุ่งไปสู่ นิพพาน จึงเป็นการกระทำที่ดี ส่วนการกระทำที่ทำให้ห่างออกจากนิพพานก็คือการกระทำที่ไม่ดีนั่นเอง ทว่าพุทธปรัชญาไม่ได้ใช้เพียงแค่เจตนา และมูลเหตุหรือแรงกระตุ้นนี้เท่านั้นในการตัดสิน ยังมีเกณฑ์หลักอีกหนึ่งอย่างที่ต้องพิจารณาประกอบคือ สภาวะของการกระทำที่เกี่ยวกับจิตใจ ซึ่งจะนำมาใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินได้อย่างไร สามารถพิจารณาได้ดังนี้

1.2 สภาวะของการกระทำที่เกี่ยวกับจิตใจ

เนื่องจากการกระทำเกิดจากเจตนา ดังนั้น ดังนั้นเราจึงอาจพิจารณาความดีความชั่วของการกระทำโดยดูจากสภาวะของการกระทำว่า การกระทำนั้นมีสภาพเกื้อกูล หรือบั่นทอนชีวิตจิตใจที่ดีอย่างไร การกระทำที่ทำให้จิตใจสบาย ปลอดภัย ส่งเสริมบุคลิกภาพ และนำพึงปรารถนาที่จัดว่าเป็นการกระทำที่ดี ถ้าทำให้จิตใจหนัก เครียด หรือบั่นทอนคุณภาพของจิต และบุคลิกภาพก็ถือว่าเป็นการกระทำที่ไม่ดี (วัชรระ งามจิตรเจริญ, ม.ป.ป : 6) โดยพิจารณาจากความหมายของคำว่า กุศลซึ่งแปลว่า สิ่งที่ทำให้เกิดสุภาพที่ดีทั้งทางกายและทางใจ นั่นเอง อีกทั้งการกระทำที่ดี ที่เป็นกุศลนั้น ย่อมส่งผลให้จิตใจอยู่ในสภาวะที่ สบาย ไม่รู้สึกทุกข์หรือเครียด ดังนั้นสภาวะของจิตใจจึงเป็นเกณฑ์หลักอีกอย่างหนึ่ง ที่พุทธปรัชญานำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดี

2. เกณฑ์ร่วม (Associated criteria)

นอกจากเกณฑ์หลักที่ต้องนำมาพิจารณาในการตัดสินการกระทำต่างๆ ว่าดีหรือไม่ดีแล้วยังมีหลักเกณฑ์อื่นๆ ที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบ คือ เกณฑ์ร่วม

ในการกระทำหนึ่งๆ ที่เกิดขึ้นนั้น แม้จะกระทำเพราะมีเจตนาดี แต่หากกระทำด้วยความไม่รู้ หรือความประมาท ความไม่รอบคอบ ก็ย่อมส่งผลให้การกระทำนั้น กลายเป็นการกระทำที่ผิด หรือเกิดความชั่วผสมเข้าด้วย เช่น หมอมีเจตนาดีจะรักษาคนไข้ แต่กลับวินิจฉัยโรคผิดจนคนไข้ถึงแก่ความตาย การกระทำนั้นของหมอก็ย่อมไม่ใช่การกระทำที่ดีแท้หรือสมบูรณ์ ดังนั้นเราจึงต้องพิจารณาองค์ประกอบอื่นๆ และนำมาใช้ในการตัดสินด้วย เพราะเกณฑ์เหล่านี้ จะช่วยชี้แนะในการตัดสินการกระทำหนึ่งๆ ได้ดีขึ้นว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเกณฑ์ร่วมนั้น สรุปได้ คือ

2.1 ลักษณะและผลของการกระทำ (Outcome of actions)

แม้พุทธปรัชญาจะไม่ถือว่าผลของการกระทำเป็นหลักในการตัดสินการกระทำ แต่เราก็จำเป็นต้องพิจารณาว่า ลักษณะของการกระทำและผลที่เกิดตามมานั้นให้คุณหรือให้โทษแก่

ตนเอง แก่ผู้อื่น หรือแก่ทั้งสองฝ่าย ถ้าก่อให้เกิดทุกข์ หรือ มีลักษณะเป็นการเบียดเบียนก็ย่อมเป็นการกระทำที่ไม่ดี แต่ถ้าเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข ไม่มีลักษณะเบียดเบียน ก็ย่อมถือว่าเป็นการกระทำที่ดี ดังข้อความในพระสูตรว่า (ม.ม. 13/553/378)

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่เป็นอกุศลเป็นไฉน

อ. มหาบพิตร ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีโทษแล เป็นอกุศล ขอดถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีโทษเป็นไฉน

อ. มหาบพิตร ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีความเบียดเบียนแล เป็นความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีโทษ ขอดถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีความเบียดเบียนเป็นไฉน

อ. มหาบพิตร ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีทุกข์เป็นวิบากแล เป็นความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีความ เบียดเบียน ขอดถวายพระพร.

ป. ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ก็ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ที่มีทุกข์เป็นวิบากเป็นไฉน

อ. มหาบพิตร ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ ไฉนแล ย่อมเป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองบ้าง เพื่อเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง เพื่อเบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่นทั้งสองฝ่ายบ้าง อกุศลธรรมทั้งหลาย ย่อมเจริญยิ่งแก่บุคคลผู้มีความประพฤติดังกาย วาจา ใจ นั้น อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อม มหาบพิตร ความประพฤติดังกาย วาจา ใจ เห็นปานนี้แล สมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้รู้แจ้งพึงติเตียน”

บทสนทนาในพระสูตรนี้เป็นการสนทนาระหว่างพระอานนกับพระเจ้าปเสนทิโกศล ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พุทธปรัชญาได้มองเพียงแค่เจตนาของการกระทำเท่านั้น แต่ยังมุ่งไปที่ผลของการกระทำนั้นด้วย ว่าทำให้เกิดประโยชน์สุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่นหรือไม่ ซึ่งพุทธปรัชญาสามารถแยกแยะผลของการกระทำที่เกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ

- 1) ผลการกระทำที่เกิดกับตนเอง
- 2) ผลการกระทำที่เกิดกับผู้อื่น
- 3) ผลการกระทำที่เกิดทั้งกับตนเองและผู้อื่น

ผลจากการกระทำที่เกิดขึ้น หากเกิดประโยชน์ทั้งกับตนเองและผู้อื่นก็ย่อมเป็นการกระทำที่ดีที่สุด แต่หากประโยชน์นั้นเกิดกับผู้อื่นก็ถือเป็นการกระทำที่ติโรลงมา ส่วนการกระทำที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองนั้นเป็นการกระทำที่ด้อยที่สุด หากพิจารณาจากผลของการกระทำ ทว่าพุทธปรัชญาก็มีหลักการกระทำที่ว่าจะต้องไม่เบียดเบียนตนเอง หากการกระทำใดที่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนเองการกระทำนั้นก็ย่อมไม่ใช่การกระทำที่ดีแท้เช่นกัน

ดังนั้นการกระทำใดๆ ก็ตามแม้จะเกิดจากเจตนาดี แต่ก็ยังจำเป็นต้องพิจารณาว่าจะมีการกระทำเช่นใด วิธีการทำแบบใด เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขมากที่สุดในเรื่องนั้นๆ จากลักษณะและผลของการกระทำ ถึงแม้เราจะไม่สามารถรู้ไปถึงเจตนาของผู้กระทำได้ แต่ผลของการกระทำก็ทำให้เราสามารถตัดสินใจได้ในระดับหนึ่งว่า การกระทำนั้นน่าจะเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่

2.2 มโนธรรม (Conscience)

เราสามารถใช้อารมณ์ความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเองในการพิจารณาได้ว่าการกระทำนั้นเป็นอย่างไร ตนเองสามารถติเตียนตนเองได้หรือไม่ ความรู้สึกที่เรียกว่ามโนธรรมนี้ เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์จากเรื่องความดีความชั่วจากแหล่งต่าง ๆ มีศาสนาและสังคม เป็นต้น แม้มโนธรรมจะไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่นอน แต่ก็มีส่วนช่วยในการตัดสินใจได้มาก นอกจากนี้พระพุทธองค์ยังทรงแนะนำให้ใช้ตัวเองเป็นเกณฑ์ด้วยว่า ถ้าคนอื่นทำเช่นนั้นกับตนเองจะรู้สึกอย่างไร เราจะเห็นด้วยหรือไม่ ดังตัวอย่างในกุมารกสูตร ซึ่งกล่าวถึงพระพุทธเจ้าขณะกำลังเสด็จบิณฑบาตในกรุงสาวัตถี และเห็นเด็ก ๆ กำลังจับปลากันอยู่ จึงเสด็จไปหาเด็ก ๆ กลุ่มนั้นแล้วตรัสว่า (ส.ข.17/115 /107)

“พ่อหนูทั้งหลาย เธอทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รักของเธอทั้งหลาย มิใช่หรือ เด็กเหล่านั้นกราบทูลว่า อย่างนั้นพระเจ้าข้า ข้าพระองค์ทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ความทุกข์ไม่เป็นที่รักของข้าพระองค์ทั้งหลาย ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า ถ้าท่านทั้งหลายกลัวต่อความทุกข์ ถ้าความทุกข์ไม่เป็นที่รักของท่านทั้งหลายไซ้ ท่านทั้งหลายอย่าได้ทำบาปกรรมทั้งในที่แจ้งหรือในที่ลับ เลย ถ้าท่านทั้งหลายจักทำหรือทำอยู่ซึ่งบาปกรรมไซ้ ท่านทั้งหลาย แม้จะเหาะหนีไปก็ย่อมไม่พ้นไปจากความทุกข์เลย”

ดังนั้นจะเห็นว่ามโนธรรมในใจเราก็สามารถใช้เป็นเกณฑ์ร่วมในการตัดสินใจการกระทำได้เช่นกัน

2.3 นักปราชญ์ การกระทำใดที่นักปราชญ์ยกย่องสรรเสริญ การกระทำนั้นมักเป็นการกระทำที่ดี ส่วนการกระทำที่นักปราชญ์ส่วนใหญ่ไม่ยอมรับหรือตำหนิ มักจะเป็นการกระทำที่ไม่ดี ดังตัวอย่างในพระสูตรที่ยกมาข้างต้น เป็นต้น ดังนั้นมติของผู้รู้ในสังคมจึงเป็นเกณฑ์ร่วมอย่างหนึ่งในการตัดสินความดีได้ โดยมติของผู้รู้ในที่นี้ รวมไปถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม จารีต ประเพณี บทบัญญัติทางศาสนาด้วย ซึ่งแม้ในสังคมที่ต่างกัน อาจ会有ความแตกต่าง แต่ส่วนใหญ่มักจะมีลักษณะคล้ายๆ กัน จึงพอจะนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินร่วมได้ (วัชรระ งามจิตรเจริญ, ม.ป.บ : 7)

จากเกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า การจะตัดสินการกระทำใดกระทำหนึ่งว่าดีหรือไม่นั้น จำเป็นต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ การกระทำที่ดีในพุทธปรัชญา มิใช่มีเจตนาดีเพียงอย่างเดียว แม้การกระทำที่ดีหรือชั่วอย่างแท้จริงจะอยู่ที่เจตนาเป็นสำคัญก็ตาม แต่เราก็จำเป็นต้องใช้เกณฑ์อื่นๆ ร่วมตัดสินด้วย เพื่อพิจารณาว่าการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการกระทำที่ดีที่สมบูรณ์หรือไม่

เกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาอุปนิษัท

ปรัชญาอุปนิษัทถือเป็นหลักปรัชญาสมบูรณ์ที่สุดของปรัชญาอินเดียซึ่งเป็นตัวแทนของเทวนิยม (Atheism) และถือว่าการปรากฏของโลกเป็นเพียงมายา ซึ่งเป็นปฏิกิริยาในจิตคือพรหมัน ถ้าไม่มีพรหมันแล้วโลกแห่งปรากฏการณ์ย่อมมีไม่ได้ การเกิดขึ้นของโลกเป็นสิ่งที่ผิดในความเห็นของคังกราจารย์ เพราะว่า 1) โลกและสรรพสิ่งเป็นสิ่งถูกรับรู้ (ทฤษฎาตวาด มิถยา) 2) โลกและสรรพสิ่ง

เป็นเรื่องของจิตภายใน (ชตตวาท มิกยา) 3) โลกและสรรพสิ่งเป็นสิ่งจำกัดด้วยกาละ เทศะ และหลักเหตุผล (ปริจฉินนตวาท มิกยา) (Murti, T.R.V. 1983 : 97) หากนิพพานเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญา โดยถือว่าการกระทำใดที่เอื้อประโยชน์ต่อการบรรลุนิพพานนั้นคือ การกระทำที่ดี การจะกล่าวถึงเกณฑ์ตัดสินความดีของปรัชญาอุปัชฌาย์นั้นแม้จะไม่มีกล่าวถึงโดยตรง แต่ก็อาจกล่าวได้ว่า การกระทำใดที่มุ่งไปสู่การบรรลุโมกษะ ก็คือ การกระทำที่ดีเช่นกัน โดยพิจารณาจากหลักดังนี้

ในพระเวทและอุปัชฌาย์ได้ให้ความหมายของกรรมดีไว้ว่า กรรมดี คือการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระเจ้าด้วยการประกอบพิธีกรรม เช่น การบวงสรวง บูชา สวดมนต์ อ้อนวอน ซึ่งกรรมดีนี้แบ่งได้ 2 ระดับ คือ

1) **กรรมดีระดับธรรมดา** ได้แก่ การบูชาบวงสรวง การบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคม การบริจาคทาน เป็นต้น

2) **กรรมดีขั้นสูงสุด** ได้แก่ การบำเพ็ญเพื่อให้หลุดพ้นทางทุกข์ทั้งปวงโดยการทำลายอวิชชาเพื่อให้อาตมามีความรู้สึกรู้สภาวะที่แท้จริง คือ การเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้าหรือพรหมมัน (ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2535 : 60) โดยจะต้องทำการปลดปล่อยพรหมมันจากร่างกาย ทำให้หลุดพ้นจากความรู้สึกในเรื่องตัวตน ชีวามันก็จะกลายเป็นปรมาตมัน จากตรงนี้จะเห็นว่าการทำดีเพื่อไปสวรรค์หรือเพื่อความสุขจึงไม่ใช่สิ่งที่ควรสนับสนุน (สุมาลี มหณรงค์ชัย, 2546 : 63-64) ดังนั้นเกณฑ์ที่น่าจะนำมาใช้ในการตัดสินการกระทำที่ดีของปรัชญาอุปัชฌาย์จึงน่าจะเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีขั้นสูงสุด คือ การทำลายอวิชชานั้นเอง โดยการกระทำใดที่เป็นไปเพื่อทำลาย อวิชชา ก็คือ การกระทำที่ดี ส่วนกรรมใดที่ไม่เป็นไปเพื่อทำลายอวิชชาคือ การกระทำที่ไม่ดีตามปรัชญาอุปัชฌาย์ ซึ่งการทำลายอวิชชาคือการทำดี โดยมีชีวิตอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ สะอาด ทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อให้บรรลุโมกษะ และเข้าถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพรหมมันนั่นเอง

สำหรับคำว่า “อวิชชา” นี้ เป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกับคำว่า มายา และสามารถตีความได้หลายความหมาย แต่ความหมายของอวิชชาหรือมายาในที่นี้หมายถึง ความโง่เขลาที่คอยปิดบังไม่ให้ชีวามันรู้ความจริงว่าตนเองกับพรหมมันเป็นอย่างเดียวกัน ทำให้เกิดอุปาทานยึดมั่นว่าตัวเรา ว่าของเรา คิดว่าตนเองเป็นหนึ่งเดียวกับร่างกาย ประสาทสัมผัส ปัญญา และเกิดการเอาใจเข้าไปผูกมัดตามอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทำให้ต้องติดอยู่ในสังสารวัฏ (พิน ดอกบัว, 2545 : 33-34) โลกนี้จึงเป็นเหมือนความฝันและเป็น มายา (Donald A. Braue, 1985: 166)

“การที่โลกได้ปิดบังสิ่งจริงที่เกิดจากการมองที่เป็นลักษณะของความหลง โลกนี้ จึงไม่ใช่สิ่งลวง แต่ด้วยข้อจำกัดของธรรมชาติที่เป็นไปแบบจักรกลในลักษณะไม่สัมพันธ์กับพระเจ้า เราพลาดที่จะรับรู้แก่นแท้ของสิ่งสมบูรณ์ จากนั้นจึงกลายมาเป็นแหล่งกำเนิดของความหลง”

นอกจากจะใช้การทำลายอวิชชาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินความดีแล้ว การที่อุปัชฌาย์พัฒนาการมาจากคัมภีร์พระเวท ซึ่งมีทัศนะว่า กรรมดีคือการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนของพระเวท สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ และการบูชาบวงสรวงพระเจ้า ดังนั้นการกระทำใดที่ขัดกับพระเวทจึงเป็นการกระทำที่ไม่ดีไปด้วย (ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2535 : 56) ดังนั้นคัมภีร์พระเวทจึง

เป็นเกณฑ์ตัดสินความดีอย่างหนึ่งในปรัชญาอุปนิษัทด้วย

กล่าวโดยสรุปเกณฑ์ตัดสินความดีในปรัชญาอุปนิษัทประกอบด้วยเกณฑ์ดังนี้

1) การกระทำใดที่เป็นไปเพื่อมุ่งทำลายอภิชยา คือ ความยึดมั่นว่าชีวาตมอันเป็นหนึ่งเดียวกับร่างกาย ซึ่งการทำลายอภิชยานี้จะต้องอาศัยการสำรวมกาย วาจา และใจ ดังนั้นการกระทำใดที่เป็นไปเพื่อการสำรวมกาย วาจา และใจ การกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดี หากการกระทำใดที่มีเป้าหมายหรือเปี่ยงเบนออกไปจากการทำลายความยึดมั่นนี้ เป็นการไม่สำรวมระวิงกาย วาจา และใจ ก็ถือเป็นการกระทำที่ไม่ดี

2) การเชื่อฟังคัมภีร์พระเวทเป็นเกณฑ์ตัดสินความดีอย่างหนึ่ง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ดังนั้นการบูชา บวงสรวงเทพเจ้า รวมไปถึงการเคารพผู้ใหญ่ การทำตามหน้าที่ในวรรณะของตนเอง จึงเป็นการกระทำที่ดีด้วย เพราะเป็นการทำตามคำสั่งสอนในพระเวท และการกระทำใดที่ขัดกับพระเวท ก็คือการกระทำที่ไม่ดี เช่น การไม่บูชาเทพเจ้า เป็นต้น ซึ่งการที่พระเวทมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตคนอินเดียจนกลายมาเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าจารีตของสังคมอินเดียก็คือ เกณฑ์ตัดสินความดีอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับการเคารพผู้ใหญ่ หรือผู้รู้ นักปราชญ์ ก็อาจนำมาพิจารณาเป็นเกณฑ์ร่วมในการตัดสินความดีได้เช่นเดียวกับในพุทธปรัชญา

เปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทกับปรัชญาอุปนิษัท

เกณฑ์ตัดสินความดีในพุทธปรัชญาเถรวาทเปรียบเทียบกับปรัชญาอุปนิษัทนี้ สามารถนำมาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างกันได้ คือ

1.ลักษณะที่เหมือนกันในการใช้เกณฑ์ตัดสินความดี

1.1 พุทธปรัชญามีลักษณะเป็นสัมบูรณ์นิยม คือถือว่า การกระทำจะดีหรือชั่ว มิได้อยู่ที่ผลของการกระทำนั้น แต่อยู่ที่ว่าการกระทำนั้นเป็นไปตามเกณฑ์บางอย่างที่แน่นอนตายตัวหรือไม่ เมื่อลงมือกระทำแล้วก็ตัดสินได้ โดยไม่ต้องรอผลการกระทำว่าดีหรือชั่ว ซึ่งสาเหตุที่พุทธปรัชญาเป็นสัมบูรณ์นิยม เนื่องจาก พุทธปรัชญาใช้กุศลมูล 3 และอกุศลมูล 3 เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ และเกณฑ์นี้ก็เป็นสิ่งแน่นอนตายตัว ไม่แปรเปลี่ยนไปตามความรู้สึกนึกคิดของบุคคล (วิทย์ วิทศเวทย์, 2538 : 54) เช่น ในพุทธปรัชญาถือว่าการฆ่าคนตาย ไม่ว่าจะอยู่ในภาวะใด โอกาสใด หรือที่ไหนก็ตาม การฆ่าย่อมเป็นการกระทำที่ผิดเสมอ แม้การฆ่านั้นจะมีโทษไม่เท่ากัน ตัวอย่างคือ การฆ่าคนที่มีคุณมาก เช่น บิดา มารดา หรือพระอรหันต์ ย่อมบาปมากกว่าฆ่าโจร ทว่าก็ได้หมายความว่า พุทธปรัชญามีลักษณะเป็นสัมพัทธนิยม เพียงแต่มีปัจจัยอื่นๆ มาประกอบทำให้ความถูกผิดนั้นจางลง เปรียบเหมือนเราใส่เกลือลงไปใต้น้ำหนึ่งแก้ว กับใส่เกลือลงไปใต้มันน้ำ ความเค็มที่เกิดจากเกลื่อย่อมไม่เท่ากัน แม้เกลือที่ใส่ลงไปจะทำให้เกิดความเค็มเหมือนกัน ทว่าผลที่เกิดขึ้นก็ต่างกัน เนื่องจากปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลนั่นเอง กล่าวโดยสรุปก็คือ พุทธปรัชญามีเกณฑ์ตัดสินความดีที่ลักษณะตายตัวแน่นอน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยใดๆ ส่วนปรัชญาอุปนิษัทนั้นก็ก็มีลักษณะเป็นสัมบูรณ์นิยมเช่นกัน คือ หากการกระทำใดที่ไม่เป็นไปเพื่อทำลายอภิชยา ก็คือ การกระทำที่ไม่ดี แต่ปรัชญาอุปนิษัทก็มีความขัดแย้งในตัวเอง เช่น การทำลายอภิชยาจะต้องมีการสำรวมกาย วาจา

และใจ แต่การบวงสรวงเทพเจ้ากลับต้องทำลายชีวิตสัตว์ เป็นต้น ดังนั้นจึงพอสรุปเกณฑ์การตัดสินเรื่องความดี ดังนี้

1) พุทธปรัชญานั้น มีเป้าหมายคือนิพพาน ใช้นิพพานเป็นตัวตัดสิน ขณะที่อุปนิษัทมีโมกษะ คือการทำลายอริยาเป็นเกณฑ์ตัดสินเช่นเดียวกัน

2) เกณฑ์ร่วมที่ใช้ในการตัดสินทั้งสองปรัชญาต่างถือเอานักปราชญ์ จาริต วัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ร่วมด้วย แต่เป็นมุมมองของจาริตที่ต่างกัน

3) ในแง่ของผล คือความสุขที่เกิดขึ้นจากการกระทำ ทั้งพุทธปรัชญาและอุปนิษัทไม่เน้นการอยู่ในโลกหรือสวรรค์ เพราะต่างมุ่งผลที่เกิดขึ้นในระดับโลกุตระ คือการหลุดพ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิงแม้แนวคิดเรื่องความจริงสูงสุดของทั้งสองจะต่างกันก็ตาม

2. ลักษณะที่แตกต่างกันของเกณฑ์ตัดสินความดี

2.1 ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลของการกระทำนั้น แม้พุทธปรัชญาจะไม่ถือเป็นเกณฑ์หลักในการตัดสินการกระทำว่าดีหรือไม่ แต่ก็ต้องนำมาพิจารณาด้วย เนื่องจากพุทธปรัชญายังว่าผลของการกระทำนั้น มีส่วนในการตัดสินว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ดีที่สมบูรณ์หรือไม่ เพราะหากมีเจตนาดีและผลของการกระทำนั้นออกมาดีด้วย ก็ถือว่าการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่สมบูรณ์ ซึ่งพุทธปรัชญาจะยกย่องการกระทำเช่นนี้ ขณะที่อุปนิษัทไม่มีการกล่าวว่าจะมีการพิจารณาที่ผลของการกระทำหรือไม่

2.2 การกระทำนั้นก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ผู้อื่นหรือไม่ ทั้งอุปนิษัทและพุทธปรัชญาเห็นตรงกันในแง่ที่ว่า การกระทำที่ดีที่สุดก็คือ การกระทำที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น เช่นการบริจาคทาน เป็นต้น และการกระทำที่ดีนั้นก็จะต้องไม่เป็นการเบียดเบียนตนเองหรือผู้อื่นด้วย ทว่าคำว่าผู้อื่นในมุมมองของพุทธปรัชญานั้นหมายรวมถึงสัตว์ต่างๆ ด้วย ขณะที่อุปนิษัท หมายถึงมนุษย์เท่านั้น เพราะหากหมายรวมถึงสัตว์ต่างๆ ด้วยแล้ว คงไม่มีพิธีการบูชาัญญ โดยการทำลายชีวิตสัตว์ต่างๆ

2.3 แม้ปรัชญาทั้งสองจะมีเกณฑ์ร่วมทางจาริตและนักปราชญ์เหมือนกัน แต่ก็มีความต่างกันในมุมมอง กล่าวคือ จาริตที่นำมาพิจารณานั้นอยู่ในบริบทแวดล้อมที่ต่างกัน เพราะจาริตที่นำมาเป็นเกณฑ์ร่วมในการตัดสินของอุปนิษัทก็คือ จาริตของคัมภีร์พระเวท และนักปราชญ์ก็คือ คนในวรรณะพราหมณ์เท่านั้น แต่นักปราชญ์ในพุทธปรัชญาไม่ได้หมายถึงคนวรรณะใดวรรณะหนึ่ง

ดังนั้น เกณฑ์การตัดสินทั้งสองแนวคิด คือ ในพุทธปรัชญาและอุปนิษัทนั้น แม้จะยังไม่ใช่วิธีการตัดสินความดีที่สมบูรณ์แบบ แต่ก็สามารถช่วยให้เราสามารถวินิจฉัยการกระทำใดกระทำหนึ่งที่เกิดขึ้นได้ว่าเป็นการกระทำที่ดีหรือไม่ และหากจะต้องมองจากเจตนา ก็คงยากที่จะที่เราจะไปตัดสินการกระทำของผู้อื่นได้ว่าดีหรือไม่ แต่หลักเกณฑ์เหล่านี้มีประโยชน์สำหรับตัวเราเองสำหรับใช้ในเวลาเลือกที่จะทำอะไรสิ่งหนึ่ง ซึ่งนอกจากในพุทธปรัชญานี้ นอกจากหลักเกณฑ์ที่กล่าวมาแล้ว ยังอาจนำหลักธรรมอื่นๆ มาเป็นเกณฑ์ได้อีก เช่น ทางสายกลาง หรือมรรคมีองค์แปด โดยถือว่าการกระทำที่เป็นที่สุดข้างใดข้างหนึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ดี ส่วนการกระทำที่สอดคล้องกับมรรคเป็นการกระทำที่ดี เป็นต้น ซึ่งเกณฑ์เหล่านี้ หากรู้จักนำมาประยุกต์ใช้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง

ตามหลักเกณฑ์การตัดสินของอุปัชฌาย์นั้น จะเห็นได้ว่ายังมีปัญหา คือ ดูขัดแย้งกันเอง และยังขาดความชัดเจนอยู่พอสมควร ซึ่งคงเนื่องมาจากการพัฒนาของอุปัชฌาย์ที่อยู่ตลอดเวลาใน ประวัติศาสตร์จากพราหมณ์มาถึงฮินดู และการไปเน้นที่อภิปรายตามสภาพสังคมปรัชญาอินเดีย ที่เน้นการแสวงหาความหลุดพ้นทางจิตซึ่งเป็นปรัชญาโลกุตตระมากกว่าการหาทางดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม ตามหลักการทั้งของพุทธปรัชญาเถรวาทและอุปัชฌาย์นั้นหาก เราเลือกทำสิ่งที่ดีจากคำสอนของทั้งสองปรัชญา การกระทำนั้นของเราก็จะเป็นการกระทำที่มุ่งสู่ ความเห็นแก่ตัวและทำให้เรามีความสุขอยู่บนโลกนี้ในชีวิตปัจจุบันได้ แต่การกระทำนั้นก็ต้องเกิด จากกุศลกรรมด้วยเช่นกัน จึงจะเป็นการกระทำที่ดีและถูกต้องได้อย่างแท้จริง

บทสรุป

หลักพุทธปรัชญาเถรวาทมีลักษณะเป็นอเทวนิยมคือปฏิเสธอัตตาและมีเกณฑ์ตัดสินที่ตั้ง อยู่บนพื้นฐานของการแก้ปัญหาด้านจิต ความดีต้องเป็นกุศลและประกอบด้วย เจตนา ผลการ กระทำ มโนธรรม คือเน้นสมาธิภาวนาก่อนและใช้ผลของการกระทำ จาริต นักปราชญ์ เน้นไปที่การ ฝึกจิต โดยจำแนกเป็นเกณฑ์หลักและเกณฑ์ร่วมซึ่งมีลักษณะปฏิฐาน ส่วนปรัชญาอุปัชฌาย์จัดอยู่ใน ฝ่ายเทวนิยมเน้นหลักคำสอนเชิงยืนยันการมีอยู่ของอัตตาสมบุรณ์ เกณฑ์การตัดสินความดีของพุทธ ปรัชญา ในขณะที่อุปัชฌาย์ใช้หลักความสัมบูรณ์นิยมและใช้คัมภีร์พระเวทเป็นเกณฑ์ตัดสิน การกระทำดีต้องสอดคล้องกับคำสอนในพระเวท ส่วนที่เหมือนกันคือ ทั้งสองยอมรับเรื่องการ ทำลายความไม่รู้ และการใช้เกณฑ์ร่วมคือจาริต ประเพณี และนักปราชญ์ แต่ในรายละเอียดพุทธ ปรัชญาไม่สนับสนุนเรื่องวรรณะส่วนอุปัชฌาย์ยังสนับสนุนวรรณะตามคัมภีร์พระเวท

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มปป.
 ทองหล่อ วงษ์ธรรมา. 2535. **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
 พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2546. **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
 พระประมวล อุตตราสโย (น้อยทรง). 2544. **เปรียบเทียบจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: เฉลิม มงคลการพิมพ์.
 พัน ดอกบัว. 2545. **ปวงปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร: ศยาม.
 มหามกุฏราชวิทยาลัย. 2537. **พระไตรปิฎกภาษาไทยจำนวน 45 เล่ม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.
 วัชร งามจิตรเจริญ. **พุทธปรัชญา**. เอกสารยังไม่ได้ตีพิมพ์
 วิทย์ วิทเศวทย์. 2519. **จริยศาสตร์เบื้องต้น : มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร: อักษร เจริญทัศน์.

- วิทย์ วิทเศวทย์. 2538. “พุทธจริยศาสตร์เถรวาท: บทวิเคราะห์ว่าด้วยจุดหมายของชีวิต และเกณฑ์วินิจฉัยความดี ความชั่วในพุทธปรัชญาเถรวาท”. **วารสารพุทธศาสนศึกษา**. มกราคม – เมษายน.
- สุนทร ณ รังสี. 2545. **ปรัชญาอินเดีย ประวัติและลัทธิ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรมทา. 2535. **พุทธปรัชญากับปัญหาจริยศาสตร์: ทศนะของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับปัญหาโสเภณีทำแท้งและการอุณยฆาต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธชาด.
- สุมาลี มหณรงค์ชัย. 2546. **ฮินดู- พุทธ จุดยืนที่แตกต่าง**. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- Donald A. Braue. 1985. **Maya in Radhakrishnan's Thought: Six Meanings Other than Illusion**. Columbia: South Asia Books.
- Murti, T.R.V. 1983. **Studies on Indian Thought**. Delhi: Motilal Banarasidass).